

ERGENLERDE ZORBALIK VE SİBER ZORBALIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER FACTORS AFFECTING BULLYING AND CYBERBULLYING IN ADOLESCENTS

Harun ÖZBEY¹, Öznur BAŞDAŞ²

¹Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Kayseri

²Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Kayseri,

Özet

Amaç: Bu çalışma, ergenlerde zorbalık ve siber zorbalığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: Çalışma, ilköğretim ve ortaöğretim 7-12. sınıflarda öğrenim gören 12-17 yaş arası 544 ergen ile yapılmıştır. Çalışmanın verileri, Tanıtıcı Özellikler Formu ve Ergenler İçin Zorbalık ve Siber Zorbalık Ölçeği (ZSÖ-E) ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde, tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde, minimum, maximum), Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis Varyans Analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Ergenlerin fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalığa maruz kalma ve zorbalık uygulama oranlarının %5-17 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ergenlerde, erkeklerin (fiziksel: $p \leq 0.001$, ilişkisel: $p = 0.003$), 7-9. sınıfta okuyanların (fiziksel: $p \leq 0.001$, sözel: $p \leq 0.001$, ilişkisel: $p = 0.041$, siber: $p = 0.008$), kendini okulda güvende hissetmeyenlerin ($p \leq 0.001$), ebeveynleri ceza verenlerin ($p \leq 0.001$) ve akademik başarısı düşük olanların (fiziksel: $p = 0.003$, sözel: $p = 0.004$, ilişkisel: $p = 0.018$) daha fazla zorbalığa maruz kaldığı ve erkeklerin (fiziksel: $p \leq 0.001$, sözel: $p = 0.005$, ilişkisel: $p = 0.006$, siber: $p \leq 0.001$), 7-9. sınıfta okuyanların (fiziksel: $p = 0.005$, sözel: $p = 0.004$, siber: $p = 0.021$), ebeveynleri ceza verenlerin (fiziksel: $p = 0.009$, sözel: $p \leq 0.001$) ve akademik başarısı düşük olanların (fiziksel: $p = 0.010$, ilişkisel: $p = 0.008$, siber: $p \leq 0.001$) daha fazla zorbalık uyguladıkları saptanmıştır.

Sonuç: Ergenlerin fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalığa maruz kalma ve zorbalık uygulama oranlarının %5.0'dan yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, erkeklerin, 7-9. sınıfta okuyanların, ebeveynleri ceza verenlerin ve akademik başarısı düşük olanların daha fazla zorbalığa maruz kaldığı ve zorbalık uyguladıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Siber Zorbalık, Ergen, Hemşirelik

Abstract

Objective: This study was carried out as a descriptive study to determine the factors affecting bullying and cyberbullying in adolescents.

Methods: The study was conducted with 544 adolescents aged 12-17 years in primary and secondary school grades 7-12. The data of the study were collected with the Introductory Characteristics Form and the Bullying and Cyberbullying Scale for Adolescents (CIS-A). In the evaluation of the data, descriptive statistics (mean, standard deviation, frequency, percentage, minimum, maximum), Mann-Whitney U test and Kruskal-Wallis analysis of variance were used.

Results: It has been determined that the rates of being exposed to physical, verbal, relational and cyberbullying and bullying of adolescents vary between 5-17%. In adolescents, boys (physical: $p \leq 0.001$, relational: $p = 0.003$), 7-9. Those who study in the classroom (physical: $p \leq 0.001$, verbal: $p \leq 0.001$, relational: $p = 0.041$, cyber: $p = 0.008$), those who do not feel safe at school ($p \leq 0.001$), those whose parents punish ($p \leq 0.001$) and those who have low academic achievement Those with (physical: $p = 0.003$, verbal: $p = 0.004$, relational: $p = 0.018$) were exposed to more bullying and boys (physical: $p \leq 0.001$, verbal: $p = 0.005$, relational: $p = 0.006$, cyber: $p \leq 0.001$), 7-9. those who study in the classroom (physical: $p = 0.005$, verbal: $p = 0.004$, cyber: $p = 0.021$), those whose parents punish (physical: $p = 0.009$, verbal: $p \leq 0.001$) and those with low academic achievement (physical: $p = 0.010$, relational: $p = 0.008$, cyber: $p \leq 0.001$).

Conclusions: It has been determined that the rate of being exposed to physical, verbal, relational and cyber bullying and bullying of adolescents is higher than 5.0%. Among the adolescents participating in the study, boys, 7-9. It has been determined that those who study in the classroom, those whose parents punish and those with low academic success are exposed to more bullying and are bullied.

Keywords: Bullying, Cyberbullying, Adolescent, Nursing

ORCID ID: H.Ö. 0000-0001-9827-0655; Ö.B. 0000-0003-0752-6614

Sorumlu Yazar: Öznur BAŞDAŞ, Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, Kayseri

E-mail: obasdas@erciyes.edu.tr

Geliş tarihi/ Date of receipt: 2.03.2022

Kabul tarihi / Date of acceptance: 06.05.2022

GİRİŞ

Zorbalık, dünya genelindeki ergenlerin karşılaştığı problemlerden biridir (1,2). Proaktif bir davranış problemi olan zorbalık, bir birey veya grubun kendilerinden nispeten daha güçsüz olan birey ya da gruba tekrarlayıcı bir biçimde aşağılayıcı ve saldırgan davranışlar sergilemesi durumudur (3). Zorbalık, akran zorbalığı ve siber zorbalık olmak üzere iki şekilde görülmektedir. Akran zorbalığı, bir veya daha fazla ergenin diğer bir ergene karşı sürekli ve tekrarlayıcı bir biçimde aşağılayıcı ve saldırgan davranışlarda bulunmasıdır. Siber zorbalık ise teknolojik araçlar kullanılarak kasıtlı, süreklilik gösteren aşağılayıcı ve saldırgan davranışlar sergilenmesi olarak tanımlanmaktadır (4,5). Hastalıkları Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC) 2019 raporunda ergenlerin %20'sinin akran zorbalığı (fiziksel, ilişkisel, sözel) ve %16'sının ise siber zorbalık yaşadığı belirtilmiştir. Aynı raporda kızların %24'ünün, erkeklerin ise %15.4'ünün zorbalığa maruz kaldığı bildirilmiştir (6).

Etkileri yaşam boyu süren zorbalık, ergenlerde fiziksel, psikolojik ve psikosomatik sorunlara yol açmaktadır (1,7). Zorbalığa maruz kalan veya zorbalık uygulayan ergenlerde intihar, depresyon, psikiyatrik problemler, ebeveyn ilişkilerinde sorunlar, suça meyilli olma, düşük akademik performans, yeme bozuklukları, düşük yaşam tatmini, uyku problemleri, alkol-madde bağımlılığı, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranışlar gibi sorunlar sık görülmektedir (8-12).

Dünyada ve ülkemizde nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan ergenlerin karşılaşılabileceği fiziksel ve psikososyal sağlık sorunlarının ve risk faktörlerinin erken dönemde saptanarak müdahalede bulunulması oldukça önemlidir. Ergenlerin sağlığının korunması, yaşadıkları sorunların saptanarak müdahale programlarının geliştirilmesi hemşirelerin sorumlulukları arasında yer almaktadır (13). Bu doğrultuda atılacak ilk adım ergenlerde zorbalık ve zorbalık ile ilişkili faktörlerin doğru ve net bir şekilde belirlenmesidir. Bu çalışma, ergenlerde

zorbalık ve siber zorbalığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini, 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde İç Anadolu Bölgesi'nde bir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez ilçelerdeki ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 58.000 ergen oluşturmaktadır. Öncelikle kurumlar okul türüne (ilköğretim ve ortaöğretim) göre tabakalanmış olup her okul türünden ikişer okul basit rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma kapsamına dahil edilen kurumlarda öğrenim gören ergenler öncelikle cinsiyet ve yaş grubuna göre tabakalanmış, daha sonra her bir ergene numara verilmiş ve basit rastgele örnekleme yöntemi ile araştırma kapsamına alınacak ergenler seçilmiştir. Araştırmanın örnekleme belirlenmiş olan kurumların 7-12. sınıflarında öğrenim gören 12-17 yaş arası 544 ergen ($1-\beta=0.89$, $\alpha=0.05$, $d=0.02$) alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri tanıtıcı özellikler formu, *Ergenler İçin Zorbalık ve Siber Zorbalık Ölçeği (ZSÖ-E)* ile toplanmıştır. Tanıtıcı özellikler formu; ergenlerin (yaş, cinsiyet, boy, kilo, gelir durumu, aile tipi vb.) tanıtıcı özelliklerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

Ergenler İçin Zorbalık ve Siber Zorbalık Ölçeği (ZSÖ-E); 12-18 yaş arasındaki ergenlerin son üç ay içerisinde yaşadıkları zorbalık ve mağduriyet durumlarını değerlendirmek amacıyla 2018 yılında Thomas ve ark. tarafından geliştirilmiştir (2). Geliştirilen taslak ölçek her biri 20 maddeden oluşan paralel (mağduriyet ve zorbalık) iki testten oluşmaktaydı. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin son hali her biri 13 maddeden oluşan iki paralel test ve 8 sabit alt ölçek olarak geliştirilmiştir.

Paralel testler mağduriyet ve zorbalık ölçekleri olup, alt ölçekler ise fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber ölçeklerinden oluşmaktadır. Her bir alt ölçeğin puanı, o alt ölçekteki sorulardan alınan toplam puanın soru sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Özbeý ve Başdaş (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa katsayıları mağduriyet alt ölçeği için Fiziksel 0.60, Sözel 0.78, İlişkisel 0.60 ve Siber 0.80 iken, zorbalık alt ölçeği için ise Fiziksel 0.72, Sözel 0.81, İlişkisel 0.61 ve Siber 0.81 olarak belirtilmiştir (14). Bu çalışmada ise Cronbach alfa katsayıları mağduriyet alt ölçeği için Fiziksel 0.72, Sözel 0.76, İlişkisel 0.70 ve Siber 0.89 iken, zorbalık alt ölçeği için ise Fiziksel 0.79, Sözel 0.84, İlişkisel 0.69 ve Siber 0.92 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 22.0 (IBM Corp., Armonk, NY, USA) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı (n), yüzde (%), ortalama (\bar{x}), standart sapma (SD) ve *min-max* kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ve Q-Q grafikleri ile değerlendirilmiştir. Veriler normal dağılıma uygun olmadığı için ikili bağımsız grupların karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi, üç ve üzeri bağımsız grupların karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis Varyans Analizi kullanılmıştır. Önemlilik düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın Etik Yönü

Çalışmaya başlamadan önce etik onay (Karar No: 2020/25) ve kurum izni (Sayı: E.2745454) alınmıştır. Çalışmaya katılan ergen ve ebeveynlerine bilgilendirme yapılmış ve yazılı onamları alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan ergenlerin yaş ortalamalarının 14.74 ± 1.58 olduğu, %62.5'inin

7-9. sınıfta okuduğu, %50.0'nin kız, %84.2'sinin çekirdek aile yapısına sahip olduğu, %64.5'inin kendini okulda güvende hissetmede kararsız kaldığı, %78.5'inin akademik başarı durumunun iyi olduğu ve %66.2'sinin ebeveyninin ceza verdiği belirlenmiştir. Ergenlerin %51.1'inin BKI skorlarının normal aralıkta olduğu, yaşa göre beden kitle indekslerinin ise kızlarda 0.21 ± 1.36 , erkeklerde 0.59 ± 1.57 olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Son üç ay içerisinde ergenlerin %16.7'sinin fiziksel, %12.6'sının sözel, %9.4'ünün ilişkisel ve %9.2'sinin siber mağduriyeti üçten fazla yaşadığı belirlenmiştir. Son üç ay içerisinde ergenlerin %14.7'sinin fiziksel, %8.9'unun sözel, %5.4'ünün ilişkisel ve %12.6'sının siber zorbalığı üçten fazla kez yaptığı saptanmıştır (Tablo 2).

Araştırmaya katılan ergenlerin fiziksel ve ilişkisel mağduriyet puan ortalamalarının erkeklerde daha yüksek olduğu (sırasıyla; $p \leq 0.001$, $p = 0.003$), sözel ve siber mağduriyetin cinsiyet değişkeninden etkilenmediği bulunmuştur ($p > 0.05$). 7-9. sınıfta okuyan ergenlerin fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber mağduriyet puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; $p \leq 0.001$, $p \leq 0.001$, $p = 0.041$, $p = 0.008$). Kendini okulda güvende hissetmeyen ergenlerin fiziksel ve sözel mağduriyet puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ($p \leq 0.001$), ancak ilişkisel ve siber mağduriyetin kendini okulda güvende hissetme değişkeninden etkilenmediği bulunmuştur ($p > 0.05$). Ebeveynleri ceza veren ergenlerin fiziksel ve sözel mağduriyet puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ($p \leq 0.001$), ilişkisel ve siber mağduriyetin ise ebeveynlerin ceza verme durumundan etkilenmediği saptanmıştır ($p > 0.05$). Akademik başarı durumu kötü olan ergenlerin fiziksel, sözel ve ilişkisel mağduriyet puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; $p = 0.003$, $p = 0.004$, $p = 0.018$), siber mağduriyetin akademik başarı durumundan etkilenmediği bulunmuştur ($p > 0.05$) (Tablo 3).

Araştırmaya katılan ergenlerin fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalık puan ortalamalarının erkeklerde daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla; $p \leq 0.001$; $p = 0.005$; $p = 0.006$; $p \leq 0.001$). 7-9. sınıfta okuyan ergenlerin fiziksel, sözel ve siber zorbalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu (sırasıyla; $p = 0.005$, $p = 0.004$, $p = 0.021$), ilişkisel zorbalığın sınıf değişkeninden etkilenmediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$). Fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalık puan ortalamalarının kendini okulda güvende hissetme değişkenlerinden etkilenmediği belirlenmiştir

($p > 0.05$). Ebeveynleri ceza veren ergenlerin fiziksel ve sözel zorbalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla; $p = 0.009$; $p \leq 0.001$), ilişkisel ve siber zorbalığın ebeveynlerin ceza verme durumundan etkilenmediği bulunmuştur ($p > 0.05$). Akademik başarı durumu kötü olan ergenlerin fiziksel, ilişkisel ve siber zorbalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; $p = 0.010$, $p = 0.008$, $p \leq 0.001$), sözel zorbalığın akademik başarı durumundan etkilenmediği bulunmuştur ($p > 0.05$) (Tablo 4).

Tablo 1. Ergenlerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin veriler ($n=544$)

Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri	Min-Max	Ort.	SD
Yaş	12-17	14.74	1.58
Yaşa Göre Beden Kitle İndeksi (SD)*			
Kız	-3.71-3.75	0.21	1.36
Erkek	-3.92-3.98	0.59	1.57
Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri	n	%	
Sınıf			
7-9. sınıf	340	62.5	
10-12. sınıf	204	37.5	
Cinsiyet			
Kız	272	50.0	
Erkek	272	50.0	
Aile Tipi			
Çekirdek	458	84.2	
Geniş	58	10.7	
Parçalanmış	28	5.1	
Kendini Okulda Güvende Hissetme Durumu			
Güvende hissediyorum	158	29.0	
Kararsızım	351	64.5	
Güvende hissetmiyorum	35	6.5	
Ebeveynlerin Ceza Verme Durumu			
Evet	360	66.2	
Hayır	184	33.8	
Yaşa Göre Beden Kitle İndeksi (BKİ)*			
Malnütrisyon	16	2.8	
Zayıf	62	11.3	
Normal	278	51.1	
Hafif şişman	143	26.6	
Şişman (Obez)	45	8.2	
Akademik Başarı Durumu			
İyi	427	78.5	
Orta	101	18.6	
Kötü	16	2.9	

* Dünya Sağlık Örgütü büyüme referansları baz alınarak değerlendirilmiştir (15).

Tablo 2. Ergenlerde mağduriyet ve zorbalık görülme sıklıkları (n=544)

Alt Ölçekler	Hiç	Bir-iki kez	Üçten fazla
Mağduriyet Fiziksel	49.3	34.0	16.7
Mağduriyet Sözel	60.4	27.0	12.6
Mağduriyet İlişkisel	70.1	20.5	9.4
Mağduriyet Siber	67.7	23.1	9.2
Alt Ölçekler	Hiç	Bir-iki kez	Üçten fazla
Zorbalık Fiziksel	61.3	24.0	14.7
Zorbalık Sözel	67.2	23.9	8.9
Zorbalık İlişkisel	78.7	15.9	5.4
Zorbalık Siber	69.2	18.2	12.6

Tablo 3. Ergenlerin tanıtıcı özelliklerine göre mağduriyet alt ölçeği ortalamaları (n=544)

Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri	Mağduriyet Fiziksel	Mağduriyet Sözel	Mağduriyet İlişkisel	Mağduriyet Siber
Cinsiyet				
Kız	0.19±0.36	0.49±0.76	0.12±0.38	0.10±0.39
Erkek	0.34±0.51	0.53±0.81	0.36±0.69	0.15±0.41
İstatistiksel Analiz	Z: -4.692 p≤0.001	Z: -1.009 p=0.316	Z: -3.698 p=0.003	Z: -1.107 p=0.376
Sınıf				
7-9. sınıf	0.39±0.57	0.62±0.86	0.29±0.84	0.32±0.75
10-12. sınıf	0.20±0.32	0.44±0.61	0.18±0.14	0.19±0.38
İstatistiksel Analiz	Z: -7.782 p≤0.001	Z: -6.163 p≤0.001	Z: -1.495 p=0.041	Z: -3.326 p=0.007
Kendini Okulda Güvende Hissetme				
Güvende hissediyorum	0.19±0.38 ^a	0.37±0.66 ^a	0.12±0.39	0.12±0.71
Güvende hissediyorum	0.32±0.44 ^a	0.55±0.88 ^a	0.16±0.43	0.15±0.57
Kararsızım	0.51±0.81 ^b	0.92±1.16 ^b	0.24±0.67	0.19±0.50
Güvende hissetmiyorum	x²: 21.929	x²: 32.387	x²: 2.442	x²: 4.918
İstatistiksel Analiz	p≤0.001	p≤0.001	p=0.328	p=0.421
Ebeveynlerin Ceza Verme Durumu				
Evet	0.47±0.43	0.68±0.71	0.15±0.57	0.19±0.57
Hayır	0.26±0.37	0.35±0.44	0.14±0.28	0.13±0.32
İstatistiksel Analiz	Z: -6.356 p≤0.001	Z: -5.769 p≤0.001	Z: -2.096 p=0.381	Z: -2.189 p=0.119
Akademik Başarı Durumu				
İyi	0.26±0.32 ^a	0.54±0.89 ^a	0.17±0.89 ^a	0.13±0.41
Orta	0.22±0.29 ^a	0.43±0.76 ^a	0.28±0.46 ^{ac}	0.11±0.21
Kötü	0.91±1.72 ^b	0.69±0.92 ^b	0.59±0.77 ^{bc}	0.21±0.23
İstatistiksel Analiz	x²: 12.658 p=0.003	x²: 9.624 p=0.004	x²: 10.417 p=0.018	x²: 2.396 p=0.316

Z: Mann-Whitney U, x²: Kruskal-Wallis

*a, b, c üst simgeleri her bir grupta grup içi farklılığı göstermekte olup aynı harflerin yer aldığı ölçümler benzerdir.

Tablo 4. Ergenlerin tanıtıcı özelliklerine göre zorbalık alt ölçeği ortalamaları (n=544)

Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri	Zorbalık Fiziksel	Zorbalık Sözel	Zorbalık İlişkisel	Zorbalık Siber
Cinsiyet				
Kız	0.13±0.27	0.28±0.49	0.15±0.49	0.12±0.33
Erkek	0.41±0.54	0.52±0.65	0.27±0.47	0.37±0.52
İstatistiksel Analiz	Z: -7.152 p≤0.001	Z: -3.270 p=0.005	Z: -3.498 p=0.006	Z: -7.812 p≤0.001
Sınıf				
7-9. sınıf	0.29±0.38	0.47±0.69	0.18±0.36	0.27±0.49
10-12. sınıf	0.22±0.57	0.31±0.64	0.26±0.61	0.21±0.66
İstatistiksel Analiz	Z: -4.162 p=0.005	Z: -3.987 p=0.004	Z: -0.981 p=0.399	Z: -6.416 p=0.021
Kendini Okulda Güvende Hissetme				
Güvende hissediyorum	0.21±0.53	0.39±0.78	0.16±0.47	0.18±0.36
Güvende hissetmiyorum	0.23±0.44	0.35±0.59	0.19±0.43	0.19±0.50
Kararsızım	0.26±0.61	0.47±0.84	0.24±0.49	0.23±0.54
İstatistiksel Analiz	x²: 2.160 p=0.286	x²: 3.201 p=0.198	x²: -1.161 p=0.369	x²: 0.918 p=0.692
Ebeveynlerin Ceza Verme Durumu				
Evet	0.36±0.53	0.56±0.71	0.21±0.54	0.18±0.42
Hayır	0.21±0.49	0.27±0.42	0.19±0.44	0.17±0.58
İstatistiksel Analiz	Z: -3.386 p=0.009	Z: -4.985 p≤0.001	Z: -0.838 p=0.468	Z: -0.706 p=0.411
Akademik Başarı Durumu				
İyi	0.22±0.44 ^a	0.37±0.68	0.17±0.41 ^a	0.15±0.38 ^a
Orta	0.29±0.58 ^{ac}	0.37±0.81	0.22±0.51 ^{ac}	0.24±0.63 ^a
Kötü	0.58±0.91 ^{bc}	0.40±0.97	0.49±0.87 ^{bc}	0.72±0.87 ^b
İstatistiksel Analiz	x²: 9.701 p=0.010	x²: 0.763 p=0.679	x²: 10.162 p=0.008	x²: 24.199 p≤0.001

Z: Mann-Whitney U, x²: Kruskal-Wallis

*a. b. c üst simgeleri her bir grupta grup içi farklılığı göstermekte olup aynı harflerin yer aldığı ölçümler benzerdir.

TARTIŞMA

Saldırganlığın bir alt boyutu olan zorbalık, dünya çapında gittikçe artan bir sorun olarak kabul edilmektedir (11). Araştırmaya katılan ergenlerin son üç ay içerisinde üçten fazla fiziksel (%16.7), sözel (%12.6), ilişkisel (%9.4) ve siber (%9.2) mağduriyet yaşamaları, aynı şekilde üçten fazla fiziksel (%14.7), sözel (%8.9), ilişkisel (%5.4) ve siber (%12.6) zorbalık davranışları sergilemeleri bu durumu destekler niteliktedir. Yapılan bir çalışmada ergenlerin son altı ay içerisinde sözel, (%46.8), ilişkisel (%33.2), fiziksel (%23.0) ve siber (%26.3) mağduriyet yaşadıkları ve sözel, (%49.0), ilişkisel (%40.6), fiziksel (%17.3) ve siber (%23.8) zorbalık yaptıkları belirtilmiştir

(7). Gençlik Risk Davranışı 2017 yılı raporuna göre ergenlerin %20.0'nın zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır (6). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi (EU Kids Online) 2020 verilerinde Avrupa ülkelerindeki çocukların son bir yılda en az bir kere üzülmelerine ve rahatsız olmalarına neden olan siber zorbalık yaşayanların oranının %7-45 arasında olduğu bildirilmiştir (16). Yapılan çalışmalarda siber zorbalık yapma %6.3-59.4, siber zorbalığa uğramanın ise %8.7-63.3 arasında değiştiği belirlenmiştir (7,17-19). Gelişimsel özellikleri gereği ergenlerin zorbalık açısından daha riskli grupta olmaları, zorbalığın kısa ve uzun dönemde çocuk sağlığına fiziksel, sosyal ve

ruhsal yönden olumsuz etkileri nedeniyle üzerinde durulması gereken ciddi bir problemdir.

Araştırmaya katılan erkek ergenlerin daha fazla fiziksel ve ilişkisel zorbalığa maruz kaldığı ve daha fazla fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir (Tablo 3 ve 4). Yapılan çalışmalarda bu durumu destekler niteliktedir (7,20,21). Bu durum erkeklerin kültürel cinsiyet rol algısı, popüler olma isteği ve dışsallaştırılmış davranışları tercih etmesi gibi nedenlerle ilişkili olabilir.

7-9. sınıfta okuyan ergenlerin daha fazla fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalığa maruz kaldığı ve daha fazla fiziksel, sözel ve siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır (Tablo 3 ve 4). Espasito ve ark. (2019) yaptığı çalışmada 9. sınıfta okuyan ergenlerin 12. sınıfta okuyan ergenlere göre daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları ve zorbalık yaptıkları (fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber) belirtilmiştir (22). Blakeslee ve ark. (2021) yaptığı çalışmada 9-10. sınıfta okuyan ergenlerin 11-12. sınıfta okuyan ergenlere göre daha fazla zorbalık yaptıkları belirtilmiştir (23). Hemphill ve ark. (2015) yaptığı çalışmada dokuzuncu ve onuncu sınıf öğrencilerinin %8-9'unun siber mağduriyet yaşadıkları ve onuncu sınıfta mağduriyete uğrayanların on birinci sınıfta depresif semptomlar gösterdiği belirtilmiştir (24). Bulgunun aksine sınıf düzeyi arttıkça mağduriyete uğrama olasılığının da arttığını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (25-27). Bu durumun ergenlerin dönem özelliklerinden etkilendiği, ayrıca yaş arttıkça soyut düşünme ve neden sonuç ilişkisi kurma becerilerinin gelişmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bu çalışmada kendini okulda güvende hissetmeyen ergenlerin daha fazla fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır (Tablo 3). Browser ve ark. (2018) yaptıkları çalışmada kendini okulda güvende hissetmeyen ergenlerin daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmiştir (28). Okulda akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerde güven konusunda ciddi hasarlar oluşmaktadır. Bu hasardan dolayı okul saatleri içerisinde yaşadıkları huzursuzluk,

kaygı, başarısızlık, dikkat dağınıklığı nedeniyle okula gitmek istememe, okulda kaçma gibi problemler ortaya çıkabilmektedir (29).

Araştırmaya katılan akademik başarısı kötü olan ergenlerin daha fazla fiziksel, sözel ve ilişkisel zorbalığa maruz kaldığı ve daha fazla fiziksel, ilişkisel ve siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir (Tablo 3 ve 4). Kelleci ve ark. (2021) yaptığı çalışmada akademik başarısını kötü olarak algılayan ergenlerin daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları belirtilmiştir (21). Literatürde akademik başarısı kötü olan ergenlerin daha fazla siber zorbalık uyguladıkları ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını bildiren araştırmalar da mevcuttur (30-32). Zorbalığın düşük akademik başarı düzeyleri ile ilişkisi, zorbalık eylemleri olan ergenlerde daha yüksek stres düzeyleri ve daha fazla dikkat-konsantrasyon sorunları ile açıklanabilir (33).

Aşırı cezalandırıcı tutum sergileyen, otoriter, fiziksel ceza yöntemlerini kullanan düşük sorumluluk sahibi ve daha az destekleyen ebeveynlere sahip olan çocukların çok daha fazla zorbalık yaptığı ve zorbalığa maruz kaldığı bilinmektedir (34). Çalışmada ebeveynleri ceza veren ergenlerin daha fazla fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kaldıkları ve zorbalık uyguladıkları bulunmuştur (Tablo 3 ve 4). Yapılan çalışmalarda ebeveynlerin demokratik, ılımlı yaklaştıkları zaman ve ebeveyn-ergen ilişkisinin kalitesi arttığı zaman ergenlerin daha az zorbalık uyguladıkları ve zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmiştir (35-37). Bu sonuçlar ergen ile ebeveynler arasındaki iletişimin önemini ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlerin fiziksel, sözel, ilişkisel ve siber zorbalığa maruz kalma ve zorbalık uygulama oranlarının %5.0'dan yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerde, 7-9. sınıfta okuyan, cinsiyeti erkek, ebeveynleri ceza veren ve akademik başarısı düşük olan ergenlerin daha fazla zorbalığa maruz kaldığı ve zorbalık uyguladıkları saptanmıştır. Kendini

okulda güvende hissetmeyen ergenlerin daha fazla zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur.

Özetle zorbalığın hem nedenleri hem de sonuçları birlikte değerlendirildiğinde birçok etkenin bu olgunun içinde yer aldığı, zorbalık olaylarının görülmesinde zorbalığa karışan çocuklarla birlikte sosyal çevre, aile ve okul ikliminin önemli ölçüde belirleyici olduğu ve zorbalık olaylarının bireyin psiko-sosyal yaşamını etkilediği söylenebilir. Bu noktadan hareketle zorbalığın önlenmesinde birey, aile, okul ve sosyal çevrenin sorunun çözümüne dahil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yeni eğitim politikalarının geliştirilmesi, farkındalık geliştirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi, ders programlarına şiddeti önleme ile ilgili derslerin eklenmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte okullarda “okul sosyal hizmeti” birimlerinin kurulması sağlanmalıdır. Ayrıca yapılacak ileri araştırmalarda durum tespiti ile birlikte farklı müdahale yöntemleri uygulanarak ergenlerde zorbalık ve siber zorbalığı önlemeye ilişkin projelerin geliştirilmesi önerilebilir.

Finansal Destek

Çalışma için herhangi bir finansal destek sağlanmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Bradshaw J, Crous G, Rees G, Turner N. Comparing children's experiences of schools-based bullying across countries. *Children and Youth Services Review* 2017; 80: 171-180. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.060>
2. Thomas HJ, Scott JG, Coates JM, Connor JP. Development and validation of the Bullying and Cyberbullying Scale for Adolescents: A multi-dimensional measurement model. *British Journal of Educational Psychology* 2019; 8: 75-94. <https://doi.org/10.1111/bjep.12223>
3. Han Z, Zhang G, Zhang H. School bullying in urban China: Prevalence and correlation with school climate. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2017; 14: 1-13. <https://doi.org/10.3390/ijerph14101116>
4. Beckman L, Hellström L, von Kobyletzki L. Cyber bullying among children with neurodevelopmental disorders: A systematic review. *Scandinavian Journal of Psychology* 2020; 61(1): 1-14. <https://doi.org/10.1111/sjop.12525>
5. Campbell M, Bauman S. Cyberbullying: Definition, consequences, prevalence. In: Campbell M, Bauman S (Eds). *Reducing Cyberbullying in Schools*. Academic Press, 2018; p.3-16. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-811423-0.00001-8>
6. Centers for Disease Control and Prevention. Youth Risk Behavior Survey Data Summary & Trends Report 2009-2019. <https://www.cdc.gov/healthyyouth/data/yrbs/pdf/YRBSDataSummaryTrendsReport2019-508.pdf> Erişim Tarihi: 28.01.2022
7. Baldry AC, Farrington DP, Sorrentino A. School bullying and cyberbullying among boys and girls: Roles and overlap. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 2017; 26(9): 937-951. <https://doi.org/10.1080/10926771.2017.1330793>
8. Gini G, Pozzoli T. Bullied children and psychosomatic problems: A metaanalysis. *Pediatrics* 2013; 132(4): 720-729. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-0614>

9. Heerde JA, Hemphill SA. Are bullying perpetration and victimization associated with adolescent deliberative self-harm? A meta-analysis. *Archives of Suicide Research* 2019; 23: 353-381. <https://doi.org/10.1080/13811118.2018.1472690>
10. Lee J. Pathways from Childhood Bullying Victimization to Young Adult Depressive and Anxiety Symptoms. *Child Psychiatry and Human Development* 2021; 52(1): 129-140. <https://doi.org/10.1007/s10578-020-00997-4>
11. Moore SE, Norman RE, Suetani S, Thomas HJ, Sly PD, Scott JG. Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World Journal of Psychiatry* 2017; 22: 60-76. <https://dx.doi.org/10.5498%2Fwjv.v7.i1.60>
12. Sigurdson JF, Undheim AM, Wallander JL, Lydersen S, Sund AM. The longitudinal association of being bullied and gender with suicide ideations, self-harm, and suicide attempts from adolescence to young adulthood: A cohort study. *Suicide and Life Threatening Behavior* 2018; 48: 169-182. <https://doi.org/10.1111/sltb.12358>
13. Özbey H, Başdaş Ö. Ergenlerde zorbalık ve hemşirelik yaklaşımı. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2020; 7(1): 46-50.
14. Özbey H, Başdaş Ö. Psychometric properties of the Turkish version of the Bullying and Cyber Bullying Scale for Adolescents (BCS-A). *Psychiatry Research* 2020; 289: 12994. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112994>
15. de Onis M, Onyango AW, Borghi E, et al. Development of a WHO growth reference for school-aged children and adolescents. *Bulletin of the World Health Organization* 2007; 85: 660-667.
16. Smahel D, Machackova H, Mascheroni G, Dedkova L, Staksrud E, Olafsson K, et al. EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-March2020.pdf> Erişim Tarihi: 28.01.2022
17. Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A. Özkorumak E. Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim* 2015; 40(177): 93-107. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.3698>
18. Lee C, Shin N. Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in Human Behavior* 2017; 68: 352-358. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.047>
19. Taştekin E, Bayhan P. Ergenler arasındaki siber zorbalığın ve mağduriyetin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying* 2018; 5(2): 21-45.
20. Chen J-K, Pan Z, Wang L-C. Parental beliefs and actual use of corporal punishment, school violence and bullying, and depression in early adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2021; 18(12): 62-70. <https://doi.org/10.3390/ijerph18126270>

21. Kelleci M, Tel H, Akgül Gündoğdu N, Temel Mert Z. Evaluation of peer bullying, internet addiction, and psychological adaptation level of students aged 9-15. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing* 2021; 34(4): 303-312. <https://doi.org/10.1111/jcap.12336>
22. Esposito C, Bacchini D, Affuso G. Adolescent non-suicidal self-injury and its relationships with school bullying and peer rejection. *Psychiatry Research* 2019; 274: 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2019.02.018>
23. Blakeslee T, Snethen J, Schiffman RF, Gwon SH, Sapp M, Kelber S. Adolescent characteristics, suicide, and bullying in high school. *Journal of School Nursing* 2021; 16: 10598405211038235. <https://doi.org/10.1177/10598405211038235>
24. Hemphill SA, Kotevski A, Heerde JA. Longitudinal associations between cyber-bullying perpetration and victimization and problem behavior and mental health problems in young Australians. *International Journal of Public Health* 2015; 60: 227-237. <https://doi.org/10.1007/s00038-014-0644-9>
25. Dalmaç Polat Z, Bayraktar S. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilişkili değişkenleri incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities* 2016; 4(1): 115-132.
26. Mesch GS. Parental mediation, online activities and cyberbullying. *Cyberpsychology and Behavior* 2009; 12(4): 387-393. <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2009.0068>
27. Özer G, Cemaloğlu N. (Eds). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları (e-kitap)*. Pegem Akademi, 2016.
28. Browser J, Larson JD, Bellmore A, Olsin C, Resnik F. Bullying type and feeling unsafe in middle school. *The Journal of School Nursing* 2018; 34: 1-7. <http://dx.doi.org/10.1177/1059840518760983>
29. Ergün Başak B, Baştürk E. Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerinin olweus'un akran zorbalığı modeli çerçevesinde incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International* 2019; 9(1): 240-278.
30. Akbıyık C, Kestel M. Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2016; 12(3): 844-859. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.282384>
31. Kowalski RM, Limber SP. Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health* 2013; 53(1Suppl): 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.09.018>
32. Peled Y. Cyberbullying and its influence on academic, social and emotional development of undergraduate students. *Heliyon* 2019; e01393. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01393>

33. Yelboğa N, Koçak O. Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches* 2019; 13(19): 2286-2320.
34. Olweus D. *Bullying at School: What we know and What we can do.* Cambridge MA: Blackwell,1999; 8-13.
35. Malm EK, Henrich CC. Longitudinal relationships between parent factors, children's bullying, and victimization behaviors. *Child Psychiatry and Human Development* 2019; 50(5): 789-802. <https://doi.org/10.1007/s10578-019-00882-9>
36. Murphy TP, Laible D, Augustine M. The influences of parent and peer attachment on bullying. *Journal of Child and Family Studies* 2017; 26(5): 1388-1397. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10826-017-0663-2>
37. Smith AU, Norris AE. Parent Communication and bullying among hispanic adolescent girls. *Journal of School Nursing* 2020; 36(3): 222-232. <https://doi.org/10.1177%2F1059840518808013>